

marta 1915 održava se u Chikagu velik zbor pouzdanika, na kome, na predlog bivšeg hrvatskog narodnog poslanika Dr. Franka Potočnjaka, kongres jednoglasno prihvata rezoluciju kojom traži ujedinjenje svih Srba, Hrvata i Slovenaca u jednu državu sa Kraljevinom Srbijom, i izabire Jugoslovenski narodni odbor radi rada i propagande u korist svrhe označene u rezoluciji. U augustu 1915 održani su kongresi iseljeničke zajedničke organizacije Hrvata, Srba i Slovenaca »Narodne Obrane« u Antofagasti i u Punta Arenas sa istim ciljem i sa analognim rezolucijama, a 29 i 30 novembra održan je drugi veliki kongres u Pittsburgu pod predsedavanjem hrvata Monsignora Nika Grškovića, koji se kongres u istini mogao smatrati legitimnim predstavnikom svih američkih Hrvata, Srba i Slovenaca, jer su tu bile zastupane sve važnije organizacije svih triju delova. Bilo je tu prisutno 615 delegata iz svih krajeva Severne Amerike, koji su zastupali 400 lokalnih organizacija, te sve velike zajednice sindikata i društava jugoslovenskih, kao Hrvatsku narodnu zajednicu (500 društava sa 40.000 članova), Hrvatsku zajednicu Illinois (110 društava sa 10.000 članova), Savez sjedinjenih Srba (10.000 članova), Srpski pravoslavni savez Srbobran (7.000 članova) itd. Rezolucija prihvata jednoglasno načelo nacionalnog jedinstva Srba, Hrvata i Slovenaca, te program stvaranja jedinstvene jugoslovenske države, a izražuje neograničeno poverenje u Kralja i narodnu Dinastiju Karađorđevića. U Južnoj Americi pokret je u glavnom kulminirao u velikim zborovima pouzdanika a u Antofagasti i Punta Arenas u početku augusta 1915. Rad svih tih pokreta i organizacija koje su iz njih nastale, u Americi bio je u glavnome propagandistički i potporni i na oba polja učinio je za stvar narodnog ujedinjenja, prema prilikama, vrlo mnogo. Nije za zadatak ove studije da se to detaljnije prikaže, jer se mi svega toga dodirujemo samo u toliko koliko nam služi kao obrazložavanje našega prikaza o evoluiranju nacionalno-političkih stremljenja Jugoslovena od partikularizama, međusobno antagonističkih i često priklonjenih izvesnoj koncilijantnosti prema Habzburgu, do unitarističke, nepomirljive protiv austrijske i habzburške koncepcije. Ne bi verno prikazali pravo stanje duhova naših kolonija u Americi, kada bi prećutali da taj iredentistički duh nije jednodušno i neosporeno vladao u čitavom našem elementu, naročito u početku. Bilo je i istaknutih pojedinaca i jakih skupova među Hrvatima i Slovencima, koji su bili partikularistički i austrofilski raspoloženi, ali ogromna većina, naročito posle prvih velikih pobeda srpske vojske, prigrlila je unitaristički nacionalni program. Istina jeste da broj dobrovoljaca, koje su dali američki Jugosloveni, nije bio velik, ali srazmerno prema drugim emigracijama (na pr. prema Italijanima) bio je prilično znatan, a što je glavno, kao dokaz duhovne evolucije koju ovaj prikaz proučava, iz hrvatskih i slovenačkih krugova, koliko je išlo momaka da pušku nosi na evropskim bojištima i pre stupanja u rat severoameričke Unije, bilo je sve na strani Antante, kao što i novčana pomoć koja se u Americi organizovala, bila je jedino na korist pretstavnika otpora i borbe protiv Habzburga, kao što su i sve iole kvalifikovane političke izjave našega elementa iz obeju Amerika,